

Att se det som inte ska synas

Vilka utmaningar står livsmedelsinspektörer inom den kommunala kontrollverksamheten inför när det kommer till att upptäcka bedrägligt och vilseledande ageranden utifrån de lagar och föreskrifter som finns.

Mattias Paulsson

Självständigt arbete i livsmedelsvetenskap • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Inst. för energi och teknik
Magisterprogrammet i livsmedelstillsyn
Examensarbete 2023:04 • ISSN 1654-9392
Uppsala 2023

Att se det som inte ska synas

Vilka utmaningar står livsmedelsinspektörer inom den kommunala kontrollverksamheten inför när det kommer till att upptäcka bedrägligt och vilseledande ageranden utifrån de lagar och föreskrifter som finns.

To see what should not be seen

What challenges do food inspectors in municipal control activities face when it comes to detecting fraudulent and misleading practices based on existing laws and regulations.

Mattias Paulsson

Handledare: Christopher Malefors, Sveriges lantbruksuniversitet, Inst. för energi och teknik

Examinator: Mattias Eriksson, Sveriges lantbruksuniversitet, Inst. för energi och teknik

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i livsmedelsvetenskap - magisterprogrammet i livsmedelstillsyn

Kurskod: EX 1008

Program/utbildning: Magisterprogrammet i livsmedelstillsyn

Kursansvarig inst.: Inst. för energi och teknik

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2023

Serietitel: Examensarbete (Institutionen för energi och teknik, SLU)

Delnummer i serien: 2023:04

ISSN: 1654-9392

Nyckelord: *livsmedelsbedrägeri, livsmedelsfusk, bedrägligt och vilseledande förfarande*

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för energi och teknik

Sammanfattning

I alla tider har det funnits förekomster av bedrägerier inom livsmedelssektorn, och de främsta incitamenten är oftast av ekonomisk natur. Det är ett allvarligt problem eftersom trovärdigheten för våra livsmedel blir missbrukad och det kan leda till negativa konsekvenser för konsumenternas hälsa. Livsmedelsinspektörer, som är anställda av statliga och kommunala myndigheter, har bland annat ansvaret att förebygga och upptäcka bedrägligt och vilseledande förfarande. Men i och med att Bedrägliga och vilseledande förfaranden är något som oftast sker dolt, innebär det att kontrollen blir mer ifrågasättande och krävande på grund av att man behöver gräva djupare. Det handlar sålunda om att se det som inte ska synas vilket kan innebära att man kan behöva använda sig av andra typer av metoder än de som traditionellt används vid tillsynen när man har ett hygienperspektiv.

För att undersöka vilka utmaningar livsmedelsinspektörer inom den kommunala tillsynen stöter på i sin verksamhet samt vilka eventuella resurser som saknas för att verka mot bedrägligt och vilseledande förfarande utifrån de lagar och föreskrifter som finns, har denna studie tillkommit. Metoden som använts för att samla in information är semistrukturerade intervjuer med livsmedelsinspektörer vid en och samma kommunala miljöenhet.

Efter avslutad undersökning visade det sig att tillsynsmyndigheten inom den kommunala verksamheten som var föremål för studien saknade resurser när det kommer till att bedriva spaning för att hitta oregistrerade livsmedelsverksamheter. Inspektörerna eftersökte också tydligare kontaktvägar till vem man kunde vända sig till personligen vid livsmedelsverket när man behövde stöd i att utreda mer komplexa fall.

Nyckelord: livsmedelsbedrägeri, livsmedelsfusk, bedrägligt och vilseledande förfarande

Abstract

Throughout history, there have been instances of fraud within the food sector, and the primary incentives are often of an economic nature. It is a serious problem as it abuses the credibility of our food and can have negative consequences for consumer health. Food inspectors, employed by state and municipal authorities, are responsible for preventing and detecting fraudulent and misleading practices. However, since fraudulent and misleading practices are typically concealed, it means that inspections become more questioning and demanding as they require digging deeper. It involves looking at what should not be visible, which may require using methods other than those traditionally used in hygiene inspections.

To investigate the challenges faced by food inspectors in their municipal supervision activities and identify any resources lacking to combat fraudulent and misleading practices in accordance with existing laws and regulations, this study was conducted. The method used to gather information was semi-structured interviews with food inspectors within a specific municipal unit.

Upon completion of the study, it was found that the supervisory authority within the municipal operation, which was the subject of the study, lacked resources to conduct surveillance to uncover unregistered food establishments. Inspectors also expressed a need for clearer channels of communication to reach out to individuals at Swedish National Food Agency when they required support in investigating more complex cases.

Keywords: food fraud, food adulteration, fraudulent and misleading practices.

Innehållsförteckning

1.	INLEDNING	5
2.	SYFTE	7
2.1	FRÅGESTÄLLNINGAR	7
3.	BAKGRUND	8
3.1	DEFINITION AV <i>FOOD FRAUD</i> :.....	8
3.2	KRIMINOLOGI.....	8
3.3	KONSEKVENSERNA FÖR SAMHÄLLET	9
3.4	UTMANINGAR OCH MÖJLIGHETER	10
4.	METOD	15
4.1	LITTERATURSÖKNING	15
4.2	URVAL	15
4.3	INFORMATION TILL INFORMANTERNA SAMT ETISKA ÖVERVÄGANDEN	16
4.4	PILOTSTUDIE	16
4.5	INTERVJUGUIDE	16
4.6	SEMISTRUKTURERADE INTERVJUER	16
4.7	TEMAN OCH ANALYS.....	17
5.	RESULTAT	18
5.1	RELATION OCH IFRÅGASÄTTANDE	19
5.2	STÄNGDA RUM OCH HEMLIGA UTRYMMEN VID INSPEKTIONER	20
5.3	MOTSTÅND VID KONTROLL AV BEDRÄGERIER OCH VILSELEDANDE FÖRFARANDEN.	20
5.4	TIPS FRÅN ALLMÄNHETEN OCH SAMVERKAN MELLAN KOMMUNER.	21
5.5	ATT UPPTÄCKA OCH HANTERA OREGISTRERADE LIVSMEDELSVERKSAMHETER, EN DEL AV LIVSMEDELSINSPEKTÖRENS UPPDRAG.	22
5.6	OBJEKTIVITET VID KONTROLL	22
5.7	SANKTIONER MOT BEDRÄGLIGT OCH VILSELEDANDE FÖRFARANDE	23
5.8	TILLSYNSVERKSAMHET OCH BROTTSBEKÄMPNING	24
5.9	KUNSKAP OCH KOMPETENS	25
6.	DISKUSSION	26
6.1	METODDISKUSSION.....	26
6.2	RESULTATDISKUSSION	27
7.	FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	29
8.	SLUTSATS	30
9.	REFERENSER	31
10.	POPULÄRVETENSKAPLIG SAMMANFATTNING	34
11.	TACK	35
12.	BILAGA	36
12.1	INTERVJUGUIDE	36

1. Inledning

Förebyggande åtgärder och riskreducering relaterat till livsmedelsfusk är ett område på frammarsch och av stor vikt då livsmedelsfusk har stora negativa effekter för samhället, både ur ett ekonomiskt perspektiv samt när det kommer till hälsorisker för individen. Det är framför allt några större incidenter under perioden 2007 till 2013 som föranlett en större medvetenhet och fokus på att finna metoder och regelverk för att komma åt detta problem. Den incident som kanske fått störst uppmärksamhet i media under senare tid är hästköttsskandalen (Lawrence, 2013). Det var den irländska livsmedelskontrollmyndigheten ”The Food Safety Authority of Irland” som via ett tips fått reda på att det fanns odeklarerat hästkött i nötköttsprodukter. Vid en DNA analys så kunde de konstatera att tipset stämde vilket kom att leda till att en stor härva började nystats upp. Efter ett stort provtagningsprojekt samordnat av EU-kommissionen där samtliga EU:s kontrollmyndigheter gjorde analyser för att försöka finna häst-DNA i olika nötköttsprodukter fann man att närmare fem procent av dessa innehöll hästkött utan att det hade deklarerats i märkningen. Man konstaterade samtidigt att det funnits ett större nätverk av aktörer som varit delaktiga i bedrägeriet. Ett annat exempel på livsmedelsfusk som uppdagades under den här perioden var när bedragare blandade in melanin i mjölkpulver för barn i Kina (BBC, 2010). Mjölkpulvret salufördes under perioden 2007–2008 och resulterade i att omkring 300 000 barn insjuknade och minst sex individer kom att mista livet (NBC- News, 2009). Andra kända fall av livsmedelsfusk som direkt lett till stora hälsokonsekvenser är exempelvis när denaturerad rapsolja såldes som olivolja i Spanien under 1980-talet (Woffinden, 2001).

Några av dessa incidenter har förutom att de lett till allvarliga konsekvenser för konsumenternas hälsa haft en stor inverkan på livsmedelsindustrin. Vilket medfört till stora förändringar gällande tillsynsverksamheten. Bland annat kom hästköttsskandalen 2013 leda till att det skapades en arbetsgrupp inom EU ”Food Fraud Network” vars främsta syfte är att dela information mellan medlemsstaterna (Agri- Food Fraud Network, u.å). Vidare så stod det klart hur komplex dagens livsmedelsindustri är när det kommer till de långa och invecklade distributionskedjor som sträcker sig över flera länder. Till och med livsmedelsföretagen själva blev, när resultatet presenterades, överraskade av den bristande kontroll de hade över ursprunget av köttet (Livsmedelsverket, 2023a). Det blev även uppenbart hur bedrägligt och vilseledande förfarande förbisett inom ramen för livsmedelskontrollens ansvar till förmån för ett fokus på hygien (Livsmedelsverket, 2023a).

De lagar och föreskrifter som den kommunala tillsynsverksamheten har att förhålla sig till utgör deras verktygslåda i arbete med att upptäcka och förhindra bedrägliga och vilseledande förfaranden. Den vägledande myndigheten livsmedelsverket är den myndighet den kommunala verksamheten är tänkt att vända sig till för stöd och råd. Det är även livsmedelsverket som initierat med stöd av lagen och (EU) förordningar hur man bör verka inom den kommunala tillsynsverksamheten. Ett exempel på det stöd de erbjuder är en utbildning i Bedrägliga och vilseledande ageranden (Livsmedelsverket, 2023a). Med denna utbildning i *Bedrägligt och vilseledande ageranden* vill de lyfta kunskapen samt skapa en samsyn när det kommer till att upptäcka och förhindra denna typ av verksamhet inom den kommunala tillsynen.

Utifrån den vägledning Livsmedelsverket tillhandahåller via deras hemsida och deras utbildningen i *Bedrägligt och vilseledande agerande* har i och med denna studie ett antal frågor skapats för att ta reda på hur de verktyg som tillhandahålls fungerar och om de är fullt ut tillämpbara inom den kommunala verksamheten. Frågorna syftar även till att ta reda på vilka andra resurser som kan tänkas behövas och vilka som saknas för att tillsynsverksamheten ska vara så effektiv som möjligt.

Följaktligen för att ta reda på hur tillämpbara verktygen och metoderna är som används eller är tänkta att användas för att upptäcka och åtgärda bedrägliga och vilseledande förfaranden inom den kommunalverksamhet har denna studie initierats.

2. Syfte

Syftet med denna studie är att genom semistrukturerade intervjuer med livsmedelsinspektörer vid en och samma miljöenhet undersöka vilka utmaningar de står inför när det kommer till att avslöja bedrägligt och vilseledande förfarande utifrån de lagar och föreskrifter som finns.

2.1 Frågeställningar

För att undersöka syftet har följande frågeställningar berörts:

- Vilka förbättringsområden kan identifieras för att underlätta livsmedelsinspektörers arbete med att avslöja och bekämpa bedrägligt och vilseledande förfarande?
- Vilka utmaningar upplever livsmedelsinspektörer i sin kommunikation med livsmedelsföretag under processen att avslöja bedrägligt och vilseledande förfarande?
- Vilka utbildnings- och kompetensbehov behöver livsmedelsinspektörer för att effektivt kunna avslöja och bekämpa bedrägligt och vilseledande förfarande?
- Hur samarbetar livsmedelsinspektörer med andra relevanta myndigheter och aktörer för att bekämpa bedrägligt och vilseledande förfarande inom livsmedelssektorn?
- Vilka är de begränsningar inom tillsynsverksamheten som bidrar till att bedrägliga och vilseledande förfaranden förblir dolda och/eller svåra att upptäcka?

3. Bakgrund

3.1 Definition av *Food fraud*:

Food fraud eller översatt till svenska livsmedelsfusk är den operativa definitionen som används av EU-kommissionen och är det generella begrepp som används lite mer till vardags. Men eftersom definitionen "livsmedelsfusk" inte finns i livsmedelslagstiftningen kommer begreppet "bedrägliga och vilseledande förfaranden" (BVF) som anges i livsmedelslagstiftningen, vilket är den formellt korrekta benämningen enligt Livsmedelsverket (2020), fortsättningsvis att användas i denna studie.

Enligt Livsmedelsverket (2020) så inbegriper definitionen av BVF följande delar: medveten handling, vilseledande av konsument, överträdelse av livsmedelslagstiftningen, ekonomisk eller annan finansiell vinning.

Det innebär att BVF sträcker sig från mindre förseelser som upptäcks och sanktioneras till större förseelser som döms som brott. Tillika innefattar BVF ett brett spektrum av tillvägagångsätt som leder till implikationer av varierande art på olika delar av livsmedelskedjan. Några exempel på dessa tillvägagångsätt är: produkter med otillräckliga-, avsaknad av- eller förfalskade hälsopåståenden, Illegal import, Manipulerade produkter, Otillräcklig utgången förfalskad eller avsaknad av dokumentation vid import, produkter med felaktigt utgångsdatum, produkter med felaktig innehållsförteckning.

Att ett företag underlåta att registrera en verksamhet för att undvika kontroll är även det ett exempel på BVF.

Bedrägliga och vilseledande förfaranden är följaktligen avsiktliga överträdelser av livsmedelslagstiftningen som görs för ekonomisk vinning. Det är alla typer av livsmedel som löper risk för att bli utsatt för livsmedelsbedrägeri och fusk när tillfälle ges (Livsmedelsverket, 2023b).

3.2 Kriminologi

När det kommer till kriminologi i relation till livsmedelsfusk så är fokus att försöka förstå grundorsaken till bedrägeri i samband med livsmedelsproduktion. Genom att förstå grundorsaken till detta kan man lättare förebygga att det inträffar, det handlar således i första hand inte om att sätta dit någon för bedrägeri.

Ofta så uppstår livsmedelsfusket i samspel med flera omvärldsfaktorer, tillfälligheter och möjligheter. Man brukar säga att tillfälligheterna gör fuskaren, om en manipulation är lätt att få till stånd samt om den ekonomiska förtjänsten är stor så är även risken för fusk stor (Livsmedelsverket, 2020).

"Brottstriangeln" är ett praktiskt och effektivt sätt att granska grundorsaken till livsmedelsbedrägeri eftersom det gör det möjligt att utvärdera de olika faktorer som kan leda till möjligheten och motivation för bedrägeri (Kearney, 2010). Brottstriangeln består av tre motiverande faktorer vilka är möjligheten till vinst, låg risk för att bli upptäckt samt mild nivå på straffskalan. Genom att decimera någon av dessa drivkrafter så kan man även reducera problematiken med livsmedelsfusket enligt Kearny (2010). Förutom vinst så lyfter Moore, Spink, & Lipp (2012) att avsaknaden av ett effektivt kvalitetssäkringssystem är en grundläggande drivkraft bakom livsmedelsfusk. Därför bör fokus riktas mot de tillfällen att fuska som ges på marknaden. Exempelvis kan detta vara olika typer av nya konsumtionstrender, bristande analysmetoder eller briser i rådande kontrollsystem (Livsmedelsverket, 2020). Men även extrema världshändelser som pandemier, krig eller förändrade handelsmönster till följd av klimatförändringar bör uppmärksammas då detta leder till förändringar i Livsmedelskedjan vilket kan öppna upp för nya typer av bedrägerier.

3.3 Konsekvenserna för samhället

Livsmedelsfusk genererar stora inkomster till de aktörer som ägnar sig åt denna typ av verksamhet. Samtidigt som försäljning av en manipulerad livsmedelsvara innebär förlorade intäkter för de företag som följer lagstiftningen (Livsmedelsverket, 2020). Det finns även risker med att det kan uppstå en spridningseffekt till skötsamma företag när de märker att de som ägnar sig åt livsmedelsfusk kommer undan. Exempelvis så ställer lagstiftningen krav på spårbarhet enligt förordningen (EG 178/2002) Artikel 18. punkt 1. Det innebär att det ska finnas krav på rutiner, dokumentation och system hos livsmedels- och foderföretag vilket innebär kostnader för livsmedelsföretagaren. Om det då finns de som missköter sig och kommer undan så kan det innebära att spårbarhetssystemet upplevs som en bortkastad resurs för de företag som sköter sig (Livsmedelsverket, 2020).

Förutom att livsmedelsfusk innebär en snedvriden konkurrens på marknaden så kan det leda till allvarliga hälsokonsekvenser för konsumenten och i värsta fall döden när exempelvis otillåtna substanser eller ej deklarerade allergener kommer ut i livsmedelskedjan (Livsmedelsverket, 2020). Samtidigt är det svårt att riktigt veta något om hälsoriskernas omfattning på grund av att fuskets sker i det fördolda. Till största delen fokuserar bedragarna på att göra ekonomisk vinst samt att kringgå kontrollsystemet och förmodligen är de helt omedvetna om hälsoriskerna eller saknar kunskaper om dessa relaterat till deras förfarande. Vilket är en fara i sig då faran upptäcks först när det är för sent (Moore, Spink, & Lipp, 2012).

Den tidigare nämnda skandalen med melanin i mjölkpulver för barn exemplifierar när ett bedrägligt förfarande leder till mycket allvarliga konsekvenser. Fokus låg på att göra ekonomisk vinning och sannolikt var bedragarna inte intresserade av att göra en riskbedömning eller hade kunskapen att förstå konsekvenserna av deras tillvägagångssätt. Den toxikologiska profilen av melanin och omfattningen av skador relaterat till melanin blev först kända när det var för sent (Moore, Spink, & Lipp, 2012).

Det finns inga exakta uppgifter om hur stor den ekonomiska omfattningen av livsmedelsfusk är i Sverige, en anledning till detta är att det finns ett stort mörkertal samt att det finns inga tidigare studier att tillgå. En uppskattning av livsmedelsfusket är tillika att den omfattar någonstans mellan 2,5 och 8,9 miljarder kronor. Uppskattningen ligger förmodligen i underkant då de indirekta kostnaderna i form av kontroller, förebyggande insatser och/eller investeringar, negativa effekter på hälsan eller otrygghet inte är med i beräkningarna. Det är endast de direkta förlusterna för företagen som beaktats (Livsmedelsverket, 2020). Det är viktigt att poängtera att detta är kostnaderna som i slutändan alltid tas ut på konsumenterna och skattebetalarna vilket understryker vikten med att komma åt denna typ av förfarande då det är en stor ekonomisk kostnad för samhället.

Det finns även risker med att konsumenter tappar förtroendet för den offentliga livsmedelskontrollen när det sker större skandaler. Men på det stora hela så visar en förtroende mätning för år 2016 bland 1000 konsumenter att 51 procent av de tillfrågade hade ett högt förtroende för livsmedelskontrollen (Orbe & Theorell, 2016). Enligt Livsmedelsverket (2020) så går det förvisso att se att incidenter med livsmedelsfusk ger en viss effekt på konsumentvanorna, men att de samtidigt ofta är kortvariga.

De exakta kostnaderna för att upprätta ett kontrollsystem av livsmedelsföretag går inte att säga då en mindre del av kontrollen utgörs i syfte att upptäcka fusk. Men en liten fingervisning är att under 2017 togs 350 miljoner kronor ut i avgifter för livsmedelskontroll hos företag i leden efter primärproduktion samt 240 miljoner kronor för kontroll av slakterier utförda av Livsmedelsverket. En viss del av livsmedelskontrollen finansierades även av skattemedel via anslag (Livsmedelsverket, 2022).

3.4 Utmaningar och möjligheter

Denna studie kommer att fokusera på metoder som livsmedelsinspektörer inom den kommunala verksamheten kan använda sig av i det vardagliga arbetet, till skillnad från att exempelvis genomföra ursprungskontroller i form av DNA-analys (Eurofins, 2023) vilket kräver andra typer av insatser.

Den traditionella tillämpningen av livsmedelslagstiftningen har i hög grad betonat hygienperspektivet, vilket kan ha utgjort ett problem när det gäller att skydda konsumenterna från BVF. På grund av att detta perspektiv varit allt för ensidigt

och inte tillräckligt inriktat sig på att förhindra just BVF, menar Livsmedelsverket (2023a).

Enligt Livsmedelsverket bör man därför försöka se de befintliga reglerna ur ett nytt perspektiv. Genom att ha ett mångfasetterat perspektiv på reglerna kan man således få fler ingångar till lagstiftningen. Vilket innebär att samma regler kan tjäna flera syften och mål vid livsmedelsinspektion.

De lagar och föreskrifter som reglerar livsmedel inom Sveriges gränser, samt de gemensamma regler som alla EU-medlemsstater måste följa, har som ändamål att livsmedel ska vara säkra för konsumenter att äta enligt förordningen (EG 178/2002) Artikel 1. Punkt 1. Att konsumenter inte får vilseledas enligt förordningen (EG 178/2002) Artikel 8. Punkt 1. Samt att upprätta fri rörlighet på EU:s inre marknad enligt förordning (EG 178/2002) Artikel 5. Punkt 2. Målet att livsmedel ska vara säkra för konsumenter görs sedan operativt i artikel 14 i förordningen (EG 178/2002). Medan målet med att konsumenter inte får vilseledas görs operativt i artikel 16 i förordningen (EG 178/2002).

De två olika perspektiven på hur den offentliga kontrollen ska utföras kan skilja sig dem emellan. Antingen ser man det ur ett livsmedels säkerhets perspektiv som en anläggningskontroll, där man genomför inspektion och revision av livsmedelsverksamheten. Eller så har man perspektiv på BVF vilket innebär att andra typer av metoder för att ta sig an uppgiften kan bli intressanta.

När det kommer till generella krav på spårbarhet som det står att läsa om i artikel 18 i förordningen (EG 178/2002) så säger inte den någonting om vilket syftet är med spårbarhet. I den efterföljande artikeln kan man tillika läsa precisa krav på återkallande av varor i relation till livsmedelssäkerhet. Vägledningen från kommissionen handlar således till stor del om spårbarhet kopplat till livsmedelssäkerhet med syfte att återkalla icke säkra livsmedel. Om man däremot ser på artikel 18 tillsammans med artikel 8 i förordning (EG 1169/2011) om krav på livsmedelsinformation ur ett artikel 16 perspektiv som ställer krav på att konsumenter inte får vilseledas så blir spårbarhet och flödet av livsmedelsinformation ett viktigt verktyg i kampen för att motverka vilseledande och bedrägliga förfaranden (Livsmedelsverket, 2023a). Båda kontrollmetoder går samtidigt i varandra och kan därför komplettera varandra och användas i både ett artikel 14 och ett artikel 16 perspektiv.

Myndighetens rätt till tillträde och information samt livsmedelsföretagarens skyldighet att hjälpa kontrollmyndigheten anges i livsmedelslagen (SFS 2006:804) 20–21 §). Där kan man läsa att kontrollmyndigheten alltid har rätt till tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen som har anknytning till verksamheten så länge de kan motivera den utifrån det syfte livsmedelskontrollen har.

Bedrägliga och vilseledande förfaranden (BVF) är något som oftast sker dolt vilket innebär att kontrollen blir mer ifrågasättande och krävande på grund av att man behöver gräva djupare. Det handlar sålunda om att se det som inte ska synas,

avslöja och verifiera sanningshalten i de uppgifterna man kommit över. Många gånger utgår kontrollmyndigheten ifrån att ”alla vill göra rätt”, detta är en inställning som inte alltid är relevant när det kommer till BVF (Livsmedelsverket, 2023a).

En förutsättning för att livsmedel ska vara säkra och lagliga är att livsmedelskedjan utgörs av kända aktörer samt livsmedel. Därför finns det krav på att livsmedelsföretag som agerar i livsmedelskedjan ger sig till känna för kontrollmyndigheten enligt förordning (EG 852/2004) Artikel 6. Punkt 2. 23 §. I livsmedelsförordningen (2006:813) står det vilka myndigheter som är behöriga att pröva frågor om godkännande samt registrera anläggningar eller verksamheter. 25 § i samma förordning informerar om att behörig myndighet att utöva kontroll är den samma som prövat frågan om godkännande eller som registrerat en anläggning eller verksamhet. Samtidigt så begränsas inte kontrolluppdraget till registrerade och godkända anläggningar utan omfattar även de anläggningar som borde men inte är godkända. Det finns således inga hinder för kontroll av verksamheter som inte gett sig till känna.

Livsmedelslagstiftningen ger följaktligen kontrollmyndigheten verktygen till att agera. Men för att få till en ändamålsenlig kontroll behöver man vara medveten om hur man tillämpar dessa verktyg för att till fullo uppfylla målet med den. Detta innebär inte att man utesluter ett perspektiv för ett annat, oftast så flyter perspektivet för livsmedels säkerhet och vilseledande och bedrägliga ageranden samman. Det viktigast är att fokuset är rätt utifrån det mål man har med den aktuella kontrollen (Livsmedelsverket, 2023a).

Livsmedelskontrollens uppdrag är att se till att livsmedel som inte uppfyller lagstiftningens krav avlägsnas från marknaden. För att göra detta har som ovan nämnts livsmedelskontrollen rätt till tillträde, rätt till de uppgifter som behövs för att göra en bedömning men även vid behov rätt till polishandräckning och när det är nödvändigt rätt till att omhänderta och destruera livsmedel. Detta är en unik roll som livsmedelskontrollen har gentemot andra kontrollmyndigheter. Därtill är livsmedelskontrollen skyldiga till att agera så att brott mot livsmedelslagen beivras. Det innebär att en åtalsanmälan upprättas och ärendet överlämnas till Åklagarmyndigheten eller polisen. Det är sedan Åklagarmyndighetens uppgift att avgöra om det finns underlag till att väcka åtal eller inte (Livsmedelsverket, 2023a).

Innan ärendet överlämnas till exempelvis Åklagarmyndigheten är det viktigt att livsmedelskontrollen har så långt som möjligt agerat för att förhindra att livsmedel som inte uppfyller lagstiftningens krav kommer ut på marknaden. När väl ärendet lämnas över till Åklagarmyndigheten är det viktigt att lyfta fram vad livsmedelsföretaget har brutit emot och vilken risk det innebär för konsumenterna. Desto komplettare utredningen är när det kommer till att påvisa vilka konsekvenser risker kan leda till samt vilken lagstiftning livsmedelsföretagaren bedöms bryta mot, ju lättare är det för en åklagare att fatta ett beslut (Livsmedelsverket, 2023a).

Enligt kontrollförordningen (EG 625/2017) Artikel 9. står det att medlemsstaterna ska se till att den riskbaserade offentliga kontrollen ska genomföras regelbundet och med lämplig frekvens av alla aktörer som fastställs i de bestämmelser som avses i (EG 625/2017) Artikel 1. Punkt 2 för att nå målen med tillsynen. Det innebär att ett kontrollsystem på nationell nivå och för varje kontrollmyndighet ska ha förmågan att upptäcka och bekämpa överträdelser av lagstiftningen. Det finns således ett antal krav som myndigheterna ska utgå ifrån när de utformar sitt system för de offentliga kontrollerna. Detta system är ett krav som alla medlemsstater i EU ska ha för att kunna kontrollera att livsmedelslagstiftningen följs när det kommer till säkra livsmedel samt korrekt information om de livsmedel som finns på marknaden. Kontrollen ska utföras med tillämpliga metoder, några av de verksamhetskriterier som anges är krav på juridiska befogenheter, laboratoriekapacitet. Andra grundläggande krav som ställs är att det ska finnas tillräcklig finansiering samt kvalificerad personal (Livsmedelsverket, 2023a)

Med anledning av att livsmedelskedjorna ofta berör flera livsmedelskontrollmyndigheter så behöver dessa myndigheter samarbeta för att uppnå effektiva resultat. Exempelvis kan detta göras genom att verifiera livsmedelsinformation vid spårbarhetskontroller, eller om man behöver omhänderta eller återkalla en defekt produkt samt för att informera sig om fall ett företag är godkänt eller registrerat hos en annan myndighet. Vidare så har olika kontrollmyndigheter olika resurser, därför kan det vara bra att inventera vilka resurser som finns att tillgå (Livsmedelsverket, 2023a).

Vid genomförandet av kontroll för att upptäcka BVF så handlar det om att se det som inte ska synas. Det innebär att det finns ekonomiska incitament som löper risk att gå förlorade om det upptäcks. Detta innebär att man i rollen som livsmedelsinspektör kan möta olika former av påverkan, exempelvis genom ett aggressivt beteende, mutförsök eller övertalning. Därför är det viktigt att man på myndigheten har goda rutiner för hur man ska hantera detta. Vilket är en förutsättning för att man ska kunna utföra arbetet på ett korrekt sätt (Livsmedelsverket, 2023a).

När det kommer till BVF så bör man ha insikt om att de som verkligen vill dölja sin verksamhet väljer att inte registrera den och således gör sig osynlig. Att leta upp den typen av verksamheter och förbjuda dessa att släppa ut livsmedel på marknaden är kontrollmyndighetens skyldighet. Genom att samarbeta med andra myndigheter kan man gemensamt söka upp verksamheten, eller om man inte har tillräcklig information om vad företaget gör så kan en annan myndighet eventuellt bistå med detta (Livsmedelsverket, 2023a).

Som kontrollmyndighet har man rätt att kontrollera det som har med livsmedelsverksamhet att göra. Det bästa sättet att få information om dolda verksamheter är genom tips antingen inlämnade eller genom att man pratar med exempelvis närliggande firmor om vad de eventuellt observerat. Andra sätt att upptäcka bedräglig verksamhet är att utföra kontroller på udda tider, leta igenom avfall eller kontrollera dokument och verifiera märkning och spårbarhet. Som

tidigare nämnts behöver myndigheter samarbeta för att uppnå effektiva resultat då livsmedelskedjorna ofta löper genom flera kontrollmyndigheter men även nationsgränser till följd av den globala livsmedelshanteringen. I Sverige utgörs dessa kontrollmyndigheter av nära på 300 och omfattas av Livsmedelsverket, Länsstyrelserna, kommunerna, kontrollorgan för ekologisk produktion samt Generalläkaren (Livsmedelsverket, 2023a).

Myndighetsutövning bygger på att det finns lagstöd för den kontroll som utförs, finns den inte så har kontrollmyndigheten ingenting där att göra. De beslut som sedan fattas måste uppfylla kraven i förvaltningslagstiftningen (2017:900). Det är även viktigt att förhålla sig korrekt till objektivitetsprincipen som står att läsa om i regeringsformen (1974:152) Kapitel 1. 9 §. Vilket innebär att de myndigheter som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Detta innebär att kontrollmyndigheten och dess personal inte får ha några förutfattade meningar om de verksamheter eller de personer som kan tänkas vara föremål för kontrollen. Detta gäller oavsett tydligheten i de bevis som kan ha framlagts, således berättigar detta att kontrollmyndigheten inte får lägga in några värderingar innan ett kontrollbesök (Livsmedelsverket, 2023a).

De kontrollåtgärder som kontrollmyndigheten vidtar ska vara proportionerlig. Vilket innebär att kraftigare sanktioner än vad som behövs inte ska användas för att uppnå ett önskat resultat (Livsmedelsverket, 2023a).

4. Metod

För att besvara syftet och besvara frågeställningarna i denna uppsats användes kvalitativa intervjuer i form av semistrukturerade direkta- och videokonferensintervjuer. En intervjuguide användes som ett stöd till intervjuerna (se bilaga 1), men även informanternas egna tankar och perspektiv utanför guiden var av stor betydelse för resultatet.

4.1 Litteratursökning

Enligt Alan Bryman (2011) syftar genomgången av befintlig litteratur till att skaffa sig insikt om den befintliga kunskapen inom området och vad som tidigare har undersökts i tidigare studier. Studien har främst utnyttjat rapporter från Livsmedelsverkets hemsida för att samla in information relaterat till studiens syfte. Dessutom har relevanta lagstiftningar som berör bedrägligt och vilseledande förfaranden använts för att komplettera kunskapsinhämtningen. För att bredda kunskapsbasen genomfördes även sökningar i databaser som Google Scholar och PubMed med sökorden "food safety" och "food fraud" för att hitta relevanta artiklar inom ämnet. Vidare har inspiration hämtats från tidigare studentuppsatser och från referenser som hittades i de identifierade artiklarna för att komplettera informationen inom ämnet.

4.2 Urval

I denna studie användes en bekvämlighetsmetod vid urval, där forskaren utgick från personer inom forskarens eget kontaktnät. Med hänsyn till begränsningar i tid och resurser ansågs detta tillvägagångssätt vara rimligt att tillämpa. Det enda inklusionskriteriet för studien var att informanterna skulle aktivt arbeta som livsmedelsinspektörer och verka inom det kommunala tillsynsområdet.

Totalt kom tre livsmedelsinspektörer från en och samma kommunala miljöenhet att intervjuas under vecka 18–19, 2023. För att säkerställa konfidentialitet nämns inte informanterna vid namn i studien.

4.3 Information till informanterna samt etiska överväganden

Innan intervjuerna påbörjades fick informanterna muntlig information och instruktion angående deras deltagande i uppsatsen. Informationen omfattade studiens syfte, den ungefärliga längden på intervjuerna och information om konfidentialitet och att de kunde avbryta när de ville.

4.4 Pilotstudie

Ingen pilotstudie gjordes, däremot diskuterades vissa av de teman som kom att hamna i den slutliga intervjuguiden med inspektörerna. Vilket gjordes för att undersöka temats relevans i förhållande till studiens syfte.

4.5 Intervjuguide

Frågorna i intervjuguiden konstruerades baserat på uppsatsens syfte, relevant litteratur och information från livsmedelsverkets hemsida. De formulerades i största utsträckning som öppna frågor för att ge informanterna möjlighet att använda sina egna ord när de berättade om sina erfarenheter. Vidare så utformades frågorna så att de skulle upplevas neutrala och icke-ledande enligt de principer som Bryman (2011) lagt fram som en fördelaktig metod, i stället så kompletterades svaren med följdfrågor när det behövdes. Intervjuguiden bestod av cirka tjugo frågor, inklusive följdfrågor, som var kopplade till olika teman (se bilaga 1). Syftet med frågorna var att undersöka de utmaningar som livsmedelsinspektörer möter när de ska försöka avslöja ett bedrägligt och vilseledande förfarande, med utgångspunkt i de riktlinjer som livsmedelsverket rekommenderar.

4.6 Semistrukturerade intervjuer

Inom forskningsfältet råder det en enighet om att semistrukturerade intervjuer anses vara lämpliga när forskaren strävar efter att generera ny kunskap inom ett specifikt område (Bryman, 2011). För att uppnå syftet med uppsatsen genomfördes därför semistrukturerade intervjuer. Enligt Bryman (2011) är målet med intervjuer att få alla deltagare att reflektera över och svara på samma frågor. Om svaren ansågs vara för kortfattade var det forskarens ansvar att ställa följdfrågor för att uppnå tillräcklig detaljnivå.

Frågorna vid intervjuerna kretsade kring de olika teman som presenterats i intervjuguiden. Vid viktiga och/eller otydliga svar ställdes följdfrågor för att fördjupa förståelsen. I kvalitativa studier är det vanligast att använda direktintervjuer, det vill säga intervjuer där forskaren och deltagaren möts ansikte mot ansikte (Bryman, 2011). Intervjuerna genomfördes därför i första hand som

direkta- eller som videokonferensintervjuer via Zoom när det inte var möjligt att träffa direkt. Varje intervju hade en varaktighet på mellan 25 till 35 minuter och spelades in digitalt.

4.7 Teman och analys

Efter avslutade intervjuer användes tematisk analys för att identifiera och analysera de teman som trätt fram i den insamlade datan. Tematisk analys är en metod för att systematiskt analysera och identifiera mönster, teman och kategorier i kvalitativa data, såsom intervjuer, fokusgrupper eller textdokument. Genom att identifiera och analysera dessa teman kan forskaren således ge en djupare förståelse för de ämnen och mönster som uppträder i datamaterialet och dra slutsatser baserade på dessa observationer som förhoppningsvis kan leda till svar på ställda forskningsfrågor. Tematisk analys är således en metod inom kvalitativ forskning som hjälper till att extrahera meningsfull information från det insamlade materialet. Bryman (2011) återger en praktisk tillämpning av tematisk analys och beskriver sex steg i bearbetningen av metoden. Varav det sjätte steget leder till att de tema som framkommit ska kunna kopplas till forskningsfrågorna och besvara syftet med studien.

I det första steget bekantade sig forskaren med den insamlade datan från intervjuerna, detta innebar att transkribering av intervjuerna påbörjades löpande efter genomförandet av intervjun. När alla intervjuer var transkriberade lästes de sedan igenom noggrant för att identifiera mönster och återkommande teman.

I det andra steget framställdes koder från materialet. De intressanta delarna av intervjuerna, med hänsyn till studiens syfte, noterades för varje intervju, vilket ledde till bildandet av initiala koder. Dessa koder samlades sedan i en Excel fil för att skapa en lista som användes i nästa steg.

I det tredje steget genomfördes en ytterligare analys av datamaterialet baserat på koderna. Liknande koder kombinerades för att skapa en bredare kontext, identifierade överlappande koder fick bildade olika teman.

I det fjärde steget genomfördes en analys av de teman som identifierats. Teman som inte hade tillräckligt med data togs bort, och teman som visade sig överlappa eller vara relaterade till varandra kombinerades för att skapa ett bredare tema. I det femte steget definierades och namngavs dessa teman.

5. Resultat

För att ta reda på vilka utmaningar livsmedelsinspektörerna står inför när det kommer till att avslöja bedrägligt och vilseledande förfarande utifrån de lagar och föreskrifter som finns ställdes ett antal semistrukturerade frågor kopplat till olika påståenden (se bilaga 1). Genom tematisk analys av den data som samlats in kunde sedan olika teman identifieras relaterat till vardera påstående. Nedan presenteras först de olika påståendena från intervjuguiden med efterföljande teman som framkommit genom den tematiska analysen samt citat från respondenterna som stöder temat löpande. Med anledning av att antalet intervjuade livsmedelsinspektörer var så lågt så kommer inte citaten koda med ett alias då risken för att identifiera vem som svarat vad skulle vara för synbar bland de tillfrågade livsmedelsinspektörerna. På det stora hela så hade livsmedelsinspektörerna samma inställning till påståendena och citaten som valts ut är mer det citat som passade bäst till att illustrera det tema som tagits fram.

livsmedelsverket menar att man behöver ha ett annat perspektiv när det kommer till att avslöja bedrägligt och vilseledande förfarande vid kontrollbesöket.

skiftande perspektiv och fokusområden:

Det framkom att inspektörerna vanligtvis förbereder sig för både ett hygien- och spårbarhetsperspektiv vid sina kontroller.

”Oftast förbereder man sig för både och, ofta så ingår det att man tittar på spårbarhet som ofta ingår i kontrollen när man har ett hygienperspektiv”

Inspektörerna upplever inga problem med att skifta mellan perspektiven och anser att det är naturligt att justera sitt fokus beroende på vad de observerar.

”Till viss del tycker jag att man kan ha olika perspektiv, men det är lite både och. Om man kommer till ett ställe och ser att något ser konstigt ut, då ändrar man ju om sitt perspektiv”

Anpassning och erfarenhetsutbyte:

Inspektörerna nämner att de kan behöva anpassa sitt tillvägagångssätt och vid behov rådfråga mer erfarna kollegor eller inspektörer från andra kommuner för att utföra mer detaljerade kontroller.

”om man behöver gå ner på djupet så kan det hända att man behöver fråga en mer erfaren kollega eller en annan kommun som gör det på ett annat sätt”

”när vi går ut på en kontroll där vi ska titta på bedrägligt och vilseledande förfarande så diskuterar vi lite mer oss emellan innan, exempelvis vilken typ av frågor man kan ställa”

Ton och kommunikation:

Inspektörerna betonar vikten av en konsekvent och professionell ton under kontrollerna, oavsett vilket perspektiv de har.

” Jag vet inte om jag ändra min ton beroende av vilket perspektiv jag har, exempelvis var vi på en inspektion där vi skulle utreda potentiellt fusk efter att vi fått in ett klagomål. Där skulle jag säga att vi höll samma ton och inte separerade de olika perspektiven för att på så sätt hålla diskussionen på samma nivå”

För att underlätta kommunikationen kan Inspektörerna också förklara varför de fokuserar på ett specifikt område eller lagkrav för att tydliggöra sitt arbete för livsmedelsföretagaren.

”Jag brukar också förklara varför jag tittar på det jag gör, exempelvis att vi ibland har i uppdrag att fokusera mer på ett visst lagstiftningsområde. Och att lagstiftningen har vissa krav som man behöver uppfylla”

5.1 Relation och ifrågasättande

Det ena perspektivet innebär ofta att man önskar att ha en god relation till verksamhetsutövaren medan det andra innebär att man är mer ifrågasättande.

Förklaring och förtroendeuppbyggnad:

Det är viktigt att förklara för verksamhetsutövaren att syftet med kontrollerna inte är att sätta dit dem, utan att det handlar mer om att säkerställa kvaliteten och säkerheten för livsmedel.

”Det kan ju vara så att livsmedelsföretagaren själv har blivit lurad i ett tidigare led, deras papper kan ju se bra ut men att grossisten som levererat livsmedlet haft problem”

Genom att förklara att även företagaren kan ha blivit lurad i tidigare led och att kontrollerna är till deras eget intresse, skapas en lättare stämning och ökar förtroendet för inspektören.

Trevlig och respektfull relation:

Det är viktigt att upprätthålla en trevlig och respektfull relation under kontrollerna, trots att de kan vara ifrågasättande.

”Man ska ha en trevlig och respektfull relation och om de tycker det är jobbigt så får man förklara varför man ska göra det man ska göra”

5.2 Stängda rum och hemliga utrymmen vid inspektioner.

Ibland kan man behöva få tillträde till rum/platser som man vanligtvis inte tittar på, kanske kan det röra sig om en container på baksidan av livsmedelsföretaget. Det kan även handla om utrymmen som livsmedelföretagaren vill hålla hemliga.

Tillträde och inspektion av utrymmen:

Inspektören nämner att de sällan blir nekade tillträde och att de flesta verkar vara medvetna om att inspektören har rätt att inspektera alla utrymmen.

”Det har aldrig varit några svårigheter att få tillgång till några utrymmen, utan man har fråga vad har ni här då? Då öppnar de dörrarna”

Rätt till insyn och hjälp av polisen:

Det har aldrig varit svårt att få tillgång till utrymmen, men om företagaren vägrar kan de komma tillbaka med polisen för att kräva insyn.

”om de vägrar så kan vi komma tillbaka med polisen och kräva att vi får se utrymmena, för vi har rätt till det”

5.3 Motstånd vid kontroll av bedrägerier och vilseledande förfaranden.

Bedrägliga och vilseledande förfaranden innebär ofta att det finns ekonomiska värden som står på spel om detta avslöjas. Detta innebär att man kan stöta på motstånd av olika slag vid kontrollbesöket.

Säkerhet och hotfulla situationer:

Vid hotfulla situationer avbryter inspektören omedelbart kontrollen av säkerhetsskäl.

”Då det uppstått en hotfull situation på plats vilket har hänt vid kanske tre tillfällen så har jag valt att avbryta kontrollen direkt, dels för att jag inte vill riskera min egen hälsa men också för att livsmedelsföretagaren inte längre är mottaglig för kommunikation”

Två inspektörer vid misstankar om bedrägeri:

Om det finns misstankar om bedrägeri kan inspektörerna åka ut i par för att dels ha extra vittne med och för att lättare hantera eventuellt hotfulla situationer.

”Om vi exempelvis fått in ett ärende där vi misstänker att det skett någonting bedrägligt eller vilseledande så diskuterar vi det i gruppen. Utifrån det vi kommer fram till så gör vi en bedömning om det är något som man behöver gå två personer på eller om man känner sig trygg att gå själv”

”Vi fick en ett klagomål på att dom märkte om oxfilé hos en stor grossist och då handlar det ofta om mycket pengar, då är det så att man väljer att åka ut två inspektörer. Dels för att ha vittnen och om det uppstår en hotfull situation då är det skönt att vara två”

Försök till påverkan och mutor:

Det är ofta som livsmedelsinspektörerna möter försök till att övertala dem om att ändra sin bedömning av en avvikelse, men de har aldrig blivit erbjudna mutor i syfte att ändra sin bedömning.

”Jag har aldrig varit med om att någon erbjudit mig en muta.... det man ofta är med om är att någon försöker övertala en om att ens bedömning är fel när det kommer till bedömningen av en avvikelse”

5.4 Tips från allmänheten och samverkan mellan kommuner.

För att ta reda på om en registrerad eller icke registrerad livsmedelsverksamhet ägnar sig åt BVF så är man ofta beroende av tips från allmänheten eller annan verksamhet som är granne/konkurrent med livsmedelverksamheten som är föremål för kontroll.

Skepticism och försiktighet vid inkomna tips:

Det är viktigt av att vara försiktig med de tips som kommer in, särskilt anonyma tips.

”Vid anonyma tips är jag väldigt skeptisk men om jag får in ett tips där jag kan ringa upp och prata med personen så tar jag det på lite mer allvar”

Bedömningar görs gemensamt för att avgöra om tipset kräver en utredning.

”Risken med den här typen av tips är att det kan vara en konkurrerande verksamhet som vill smutskasta en annan. Men vi gör alltid en gemensam bedömning för att utreda om det ligger någonting i tipset, om det är någonting vi ska utreda”

Utbyte av tips mellan kommuner:

Det finns samarbete och informationsutbyte över kommungränserna för att kontrollera registreringar och säkerställa att uppgifterna som lämnats är korrekta.

”Det kan handla om att man vill kolla upp fall en livsmedelsverksamhet som levererat någonting till en annan kommun är registrerad eller inte i den kommunen. Och det händer att det är så, att de uppgett till en kommun att de är registrerade men när man kollar upp detta så visar det sig att detta inte stämmer”

E-tjänster erbjuds där medborgare kan lämna in tips och klagomål direkt till kommunen eller till livsmedelsverket, som sedan vidarebefordrar ärendet till berörd kommun.

5.5 Att upptäcka och hantera oregistrerade livsmedelsverksamheter, en del av livsmedelsinspektörens uppdrag.

I uppdrag som livsmedelsinspektör så ingår det också att ta reda på verksamheter som inte är registrerade, detta kan innebära ett vist detektivarbete.

Ingen aktivt letande efter oregistrerade livsmedelsverksamheter:

Inspektörerna ser det inte som sin arbetsuppgift att aktivt söka efter oregistrerade verksamheter. Det nämns dock att vid vissa tillfällen, som när de är ute på kontroller och märker något misstänkt, kan de kolla upp detta.

”Jag ser det inte som arbetsuppgift att leta efter oregistrerade livsmedelsverksamheter. Men vid de tillfällen som jag är ute på kontroll och märker någonting, exempelvis ser en ”Food Truck”. Då händer det att jag går fram till dem och kolar om de har sitt registreringsbevis med sig”

Begränsade resurser och snäv tillsynsplan:

Det finns inte tid eller resurser till att ägna sig åt att leta efter oregistrerade verksamheter på grund av en snäv tillsynsplan. Men i samma tillsynsplan finns ett vist utrymme för händelsestyrt arbete.

”...sen finns det utrymme i det som vi kallar händelsestyrt, som är lite klagomål och oplanerade saker. Här skulle man kunna få den typen av arbete, men över längre tid finns det inte resurser till den typen av spaningsarbete”

Fokus på tips och observationer:

Inspektören betonar att de främst agerar på inkomna tips från allmänheten, andra kommuner samt egna observationer under kontroller. Om de upptäcker en verksamhet som de inte känner till, kan de undersöka närmare. Dock gör de ingen aktiv spaning om det inte finns något tidigare tips eller egen observation som motiverar det.

”vi är aldrig ute och spanar om vi inte sedan tidigare fått in ett tips eller sett någonting själva”

5.6 Objektivitet vid kontroll

När ett tips kommit in, eller om man misstänker att det förekommit bedrägligt och vilseledande förfarande inom en viss verksamhet så behöver man vid kontrolltillfället vara objektiv och inte låta förutfattade meningar påverka.

Utmaningen med att vara objektiv:

Det framgår att det är viktigt att ha ett objektivt synsätt i arbetet. Dock erkänns det också att det kan vara svårt eftersom tidigare möten med företagaren kan påverka

bedömningen och skapa förutfattade meningar. Det nämns att detta kan vara en utmaning ibland.

”Det är viktigt att hålla ett objektvt synsätt men samtidigt kan det vara svårt för att man kanske har färgats av tidigare möten med företagaren. Så vist, det kan vara svårt ibland”

Risken för att påverkas av tidigare erfarenheter:

Det påpekas att det inte är enkelt att vara objektiv förrän alla fakta är på plats för det specifika ärendet, speciellt när det sedan tidigare finns erfarenhet av oegentligheter. För att motverka detta diskuteras sådana ärenden med varandra.

”just därför så diskuterar vi den här typen av ärenden med varandra för att man ska synliggöra alla vinklar och på så sätt inte låta en enskild handläggare ska färgas av att man har en eventuell subjektiv syn på ett ärende eller tips”

5.7 Sanktioner mot bedrägligt och vilseledande förfarande.

När man väl har avslöjat ett bedrägligt och vilseledande förfarande så finns det vissa sanktioner som man kan ta till för att få det att upphöra.

Sanktioner och konsekvenser:

Det framkommer att när oegentligheter upptäcks kan en vanlig åtgärd vara att ge livsmedlet saluförbud direkt på plats. Verksamheten uppmanas sedan att införa bättre rutiner.

”När man upptäcker oegentligheter så är det vanligaste man gör är att man ger ett livsmedel saluförbud. Detta görs direkt på plats och man säger att det här ka ni inte sälja. Sen uppmanas de i föreläggande att skaffa sig bättre rutiner för att exempelvis visa var de köpt grejerna ifrån. Sedan får man följa upp att det åtgärdas och i vissa fall ålägger man med vite. Man kan även upprätta en åtalsanmälan då det är ett brott mot livsmedelslagen”

Det betonas att sanktioner som innebär ekonomiska konsekvenser för företaget oftast ger den mest effektiva förändringen.

”Den sanktion som har haft bäst effekt är föreläggande med vite, men man måste köra saluförbud först för de får inte lov att sälja vidare livsmedlen”

Proportionalitet och rimliga åtgärder:

Principen om proportionalitet betonas, vilket innebär att sanktionen bör vara i proportion till avvikelens allvar men samtidigt handlar det om att den ekonomiska vinningen inte får överstiga sanktionen.

”Man utgår från proportionalitetsprincipen att det inte ska vara mer värt att betala den eventuella sanktionen än vad man tjänar på det man gör fel”

Verksamheten ges vanligtvis en chans att åtgärda avvikelser.

”Verksamheten får alltid en chans att åtgärda avvikelser genom att man kan ge dem ett föreläggande med konsekvensen att de får betala extra för en uppföljande kontroll”

I allmänhet anses en sanktion kopplad till ekonomisk kostnad vara tillräcklig för att få verksamheten att åtgärda avvikelser.

5.8 Tillsynsverksamhet och brottsbekämpning

Inom tillsynsverksamheten är man skyldig att verka för att brott mot livsmedelslagen beivras, vilket innebär att man lämnar över misstänkta brott till Åklagarmyndigheten eller Polisen.

Skyldighet att göra åtalsanmälan:

Det framgår att livsmedelsinspektörerna är skyldiga att göra en åtalsanmälan om man konstaterar att det har förekommit fusk eller brott.

”Det är arbetskrävande och svårt då man inte gör det så ofta, men vi är skyldiga att göra det. Vi är anmälningspliktiga”

Det nämns att kommuner ibland kan ha svårigheter när politiken och myndighetsutövningen kolliderar, men om det finns konkreta bevis på brott så bör en åtalsanmälan skrivas och skickas in.

”Inom många kommuner i landet finns det problem med att politiken och myndighetsutövningen går i kliché med varandra, man vill ha ett bra företagsklimat och ett bra rykte om sig som kommun. Då ser det inte bra ut i pressen om man gör för hårda bedömningar, men har jag konkreta bevis på att någon har utfört ett brott så skriver jag en åtalsanmälan och skickar in den”

Utmaningar och osäkerheter med åtalsanmälan:

Det påpekas att en anledning till att man kanske tvekar att göra en åtalsanmälan är att det tar tid och att det sällan händer mycket efter att anmälan har gjorts.

”Problem med att upprätta en åtalsanmälan är att det tar lång tid, man behöver samla in bevis och ha ordentligt på fötterna innan man skickar det vidare till åklagare”

Det kan vara svårt att veta vilken typ av information och bevis åklagaren behöver för att driva fallet vidare.

”Det är svårt att veta vad en åklagare behöver för att gå vidare med fallet...”

Trots det faktum att majoriteten av fallen läggs ner betonas vikten av att göra en åtalsanmälan för att inte låta situationen förbli oförändrad.

”...nio av tio läggs ner och det är så himla tråkigt, sedan så får vi inte betalt för åtalsanmälan, samtidigt så blir det aldrig bättre om man inte gör någonting så därför ska den in”

5.9 Kunskap och kompetens

Kunskap och kompetens är grundpelarna varpå den kvalitativa livsmedelskontroller vilar på.

Kunskap och lagstiftning:

Det är viktigt att ha goda kunskaper om livsmedelslagstiftningen och olika aspekter av spårbarhet, särskilt när det gäller kött och mejeriprodukter.

”Det är bra att ha koll på spårbarhet till kött, journalföring och spårbarhetsnummer och hela den biten om märkning”

Det nämns också betydelsen av att ha goda kommunikativa egenskaper för att kunna upprätthålla en positiv och konstruktiv ton vid kontroller.

”Det är viktigt att ha goda kommunikativa egenskaper, för att kunna upprätthålla en god ton till företagaren. Om det blir en tryckt stämning vid en kontroll så kan det låsa sig ganska snabbt”

Efterfrågan på mer stöd och kunskap:

Det framhålls ett behov av mer utbildning och stöd från Livsmedelsverket för att kunna hantera fusk och bedrägerier effektivt.

”Det skulle behövas mer kunskap och stöttning från livsmedelsverket, som det ser ut i dag har vi mer stöd från andra kommuner”

”Ofta i de komplicerade fallen där kommunen inte har den kompetens som kan behövas för att utreda en händelse, exempelvis när det kommer till sammansättning av kosttillskott, där skulle man önska att det fanns en tydligare väg i hur man kan kontakta och få stöd av livsmedelsverket”

”Våran vägledande myndighet livsmedelverket kan vara väldigt svår att få tag på ibland. Man behöver inte lägga någon typ av värdering i det, det beror säkert på någonting. Men det skulle behövas enklare och tydligare kontaktvägar in dit”

Det nämns att det kan vara svårt att avgöra var i livsmedelskedjan fusk har begåtts och att det kan krävas samarbete med andra kontrollmyndigheter. Det efterfrågas även mer övning och information om hur man kan få stöd från Livsmedelsverket vid komplicerade och svåra frågor, där kommunen saknar nödvändig kompetens.

”Generellt skulle vi behöva mer övning i att hur man ska utreda en situation, hur man ska utreda ett svårt fall”

6. Diskussion

6.1 Metoddiskussion

I ett försök att besvara studiens syfte användes en kvalitativ ansats med semistrukturerade intervjuer. Det är viktigt att notera, enligt Bryman (2011), att resultaten i en kvalitativ studie endast kan generaliseras till den specifika population som har deltagit i studien. Det innebär att resultaten inte kan appliceras på en bredare kontext och det är viktigt att vara medveten om detta. Däremot kan resultaten ses som en trend eller indikation i en viss riktning.

Tidigare nämnts är att semistrukturerade intervjuer är fördelaktiga när det kommer till att generera ny kunskap inom ett specifikt område (Bryman, 2011). Det beror på att informanterna ges möjlighet att formulera sina svar på ett personligt sätt (Bryman, 2011). Vidare betonar Bryman (2011) att en kvalitativ metod kan användas för att undersöka hur individer uppfattar och tolkar sin egen sociala verklighet. Metodvalen visade sig därför passa studiens syfte bra då området är tämligen utforskat och fokus vanligtvis ligger på hur man kan göra utan att ha gjort en ordentlig inventering kring de resurser som finns att tillgå inom den kommunala verksamheten till att utföra uppdraget på ett tillfredställande sätt.

I studien har ett bekvämlighetsurval använts. Bryman (2011) påpekar att ett sådant urval inte är representativt för den undersökta gruppen, vilket innebär att resultaten, som tidigare nämnts, inte kan appliceras på en bredare kontext. Valet av livsmedelsinspektörer från en och samma enhet samt det begränsade antalet gör även det att resultatet i viss bemärkelse kan kännas lite fattigt. För att undvika överraskningar vid intervjuer framhåller Bryman (2011) vikten av att utföra en pilotstudie. Vidare menar Bryman (2011) att detta är viktigt för att skapa relevant innehåll till intervjuguiden. Ingen pilotstudie utfördes, men samtidigt diskuterades några av de teman som kom att inkluderas i intervjuguiden med inspektörerna som inte var föremål för intervjuerna. Dessutom gjordes vissa revideringar av tänkta teman till intervjuguiden när de inte kändes relevanta. Efter att intervjuerna genomförts noterades även att intervjuerna i hög grad var styrda av intervjuguiden. Genom att ha ännu mer öppna frågor i guiden skulle en mer omfattande bild av informanternas upplevelser av sina perspektiv ha kunnat fångas. Dessutom kunde vissa frågor under intervjuerna vara mer ledande i sin

karaktär. Detta kan ha påverkat resultaten och betraktas som en svaghet i uppsatsen.

Enligt Bryman (2011) är direkta intervjuer den vanligaste typen vid kvalitativa studier. Även om digitala intervjuer inte är lika vanliga möjliggjorde de en tidsbesparing genom att eliminera behovet av resor till och från informanten. Bryman (2011) påpekar också att när en intervjuare är fysiskt närvarande tenderar de intervjuade att sträva efter att ge en överdrivet positiv bild av sig själva och sina svar för att behaga intervjuaren. Det är svårt att avgöra hur mycket forskarens relation till respondenterna kan ha påverkat svaren eller veta om respondenterna har svarat på ett sätt som kunde ge en överdrivet positiv bild av dem själva. Upplevelsen av intervjuerna var dock att respondenternas svar kändes uppriktiga och att svaren baserades på erfarenhet från fältet.

6.2 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie har varit att genom semistrukturerade intervjuer med livsmedelsinspektörer vid en och samma miljöenhet undersöka vilka utmaningar de står inför när det kommer till att avslöja bedrägligt och vilseledande förfarande utifrån de lagar och föreskrifter som finns.

Vad som allmänt kunde urskiljas efter analysen av de semistrukturerade intervjuerna var att informanterna lyfte betydelsen av kommunikation, samarbete, objektivitet, dokumentation samt kunskap inom lagstiftning och spårbarhet för att bekämpa bedrägliga och vilseledande förfaranden.

De förbättringsområden som identifierades för att underlätta livsmedelsinspektörers arbete med att avslöja och bekämpa bedrägligt och vilseledande förfarande var att det framkom önskemål om att livsmedelsverket behöver vara tydligare i hur man kan få hjälp och stöd av dem vid svåra och komplicerade frågor.

Även när det kommer till åtalsanmälningar hade det varit eftersträvansvärt med tydligare administrativa krav på hur en sådan ska upprättas.

Detta beror på att det inte är helt tydligt vilken typ av underlag som polis och åklagare behöver få in för att gå vidare.

Total upplevelsen blev därför att en åtalsanmälan inte känns som ett effektivt verktyg, dels för att de flesta åtal läggs ner på grund av för svag bevisbörda vilket innebär att det inte blir några repressalier för den åtalade. Samtidigt framhölls det att inspektörerna är skyldiga att lämna in en åtalsanmälan, vilket gjordes när det så behövdes.

Livsmedelsinspektörerna upplevde inte några direkta utmaningar i kommunikationen med livsmedelsföretagarna. De framhöll att en konsekvent och professionell ton under inspektions tillfället var ett bra förfaringsätt. Vid de tillfällen som det uppstod meningsskiljaktigheter som kunde leda till konflikt var det bättre att avbryta och återuppta kontakten vid ett annat tillfälle.

Livsmedelsinspektörerna kände sig över lag nöjda med den samlade kompetensen inom gruppen men att mer utbildning i form av övningar i hur man utreder svåra fall av BVF vore önskvärt, för att på så sätt höja kompetensen ytterligare.

Samarbetet kommuner emellan ansågs gott däremot upplevde inte inspektörerna att de hade ett lika bra stöd från livsmedelsverket

De faktorer som bidrar till att bedrägliga och vilseledande förfaranden förblir dolda är att det saknas resurser till att ägna sig åt ett renodlat detektivarbete, när det kommer till spaning och eftersök i exempelvis köp och sälgrupper på socialmedier för att föröka finna oregistrerade livsmedelsföretag. Däremot har det visat sig att tips från allmänheten varit ett effektivt verktyg när det kommer till att komma åt verksamheter som ägnar sig åt bedrägliga och vilseledande förfaranden.

Det är av stor betydelse att åtgärda de resultat som framkommit genom studien för att förbättra effektiviteten inom tillsynsverksamheten när det kommer till att upptäcka och stoppa livsmedelsverksamheter som bedriver bedrägliga och vilseledande förfaranden.

Bilden som tecknats inledningsvis i denna studie visar på att BVF är ett globalt problem som riskerar att påverka människors hälsa negativt, samt att det innebär stora ekonomiska kostnader för samhället.

Detta visar på vikten av att ha en fungerande och effektiv livsmedelskontroll. En studie av Christopher Brooks m.fl. (2021) visar på hur Covid- 19 pandemin tillsammans med Brexit och en reducerad livsmedelskontroll lett till en större utsatthet i ett redan komplext och sårbart system när det kommer till BVF. Genom tillsynsmyndighetens frånvaro så har man följaktligen gett livsmedelsföretagare som ägnar sig åt BVF en större möjlighet att agera utanför kontrollmyndighetens radar. Genom att reducera de motiverande faktorer så som Kearny (2010) framhöll i sitt resonemang kring brottstriangeln så kan vi minska risken för BVF. Genom att sålunda exempelvis synas och visa på närvaro så minskar man risken för BVF. En tanke är att genom att öka kommunernas resurser när det kommer till spaningsarbete samt att öka kunskapen i hur man tar sig an mer komplicerade fall så kan detta i det långa loppet bidra till samhällsnyttan när det kommer människors välmående samt ett rättvist livsmedelsföretagsklimat.

7. Förslag till fortsatt forskning

För att öka resultatens tillförlitlighet och möjliggöra mer generella slutsatser skulle det vara nödvändigt att involvera ett större antal inspektörer som verkar i både stora och små kommuner. För att undersöka om eller hur svaren skiljer dem emellan. Genom att utöka urvalet av inspektörer kan man således få en mer mångfacetterad bild av deras åsikter och erfarenheter avseende frågor som rör bedrägligt och vilseledande förfarande. En annan intressant fortsättningsstudie skulle vara att undersöka hur livsmedelsföretag kan ta ansvar för att motverka bedrägliga och vilseledande förfaranden inom branschen och öka förtroendet för livsmedelsindustrin. Ytterligare förslag till studier skulle kunna vara att undersöka vad som krävs för att en åtalsanmälan ska gå till åtal, samt ta reda på de orsaker som leder till att en åtalsanmälan inte går till åtal.

8. Slutsats

Syftet med denna studie har varit att genom semistrukturerade intervjuer med livsmedelsinspektörer vid en och samma miljöenhet undersöka vilka utmaningar de står inför när det kommer till att avslöja bedrägligt och vilseledande förfarande. Informanternas svar visade på att det saknas tid och resurser att fullt ut genomföra ett detektivarbete när det kommer till att leta reda på exempelvis oregistrerade livsmedelsföretagare.

Vidare så upplever livsmedelsinspektörerna att det saknas tydlig information ifrån livsmedelsverket i hur man kan få stöd i svåra frågor från dem. Det skulle också behövas enklare och tydligare kontaktvägar in till Livsmedelsverket, framför allt är det svårt att komma i personlig kontakt med dem.

Något som inspektörerna också saknade var tydlig och överskådlig mer specifik information om vad som krävs för att göra en åtalsanmälan för att öka chansen att den leder till verkan.

9. Referenser

- ”A review of food fraud and food authenticity across the food supply chain, with an examination of the impact of the COVID-19 pandemic and Brexit on food industry - ScienceDirect”. Åtkomstdatum 23 maj 2023.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0956713521003091>.
- Agri- Food Fraud Network (u,å). *About the Food Fraud Network*. Hämtat från:
https://food.ec.europa.eu/safety/eu-agri-food-fraud-network_en
- BBC News., (2010). Timeline: *China milk scandal*. Hämtat från:
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7720404.stm>
- Bryman, A. (2011) Samhällsvetenskapliga metoder. Stockholm: Liber AB
- Eurofins, (2023). *Testning av köttarter*. Hämtat från: <https://www-eurofins-co-uk.translate.goog/food-testing/food-authenticity/meat-species-testing/? x tr sl=en& x tr tl=sv& x tr hl=sv& x tr pto=rq>
- Kearney (2010). Grocery Manufacturers Association & A.T. Kearney (2010). Consumer Product Fraud: Deterrence & Detection.
<https://studylib.net/doc/11917504/consumer-product-fraud--deterrence-and-detection-strength>
- Lawrence, F., 2013. *Horsemeat scandal: the essential guide*. The Guardian.
<https://www.theguardian.com/uk/2013/feb/15/horsemeat-scandal-the-essential-guide>
- Livsmedelsverket, 2023a. *Kontroll av bedrägliga och vilseledande ageranden*. Hämtat från <https://utbildningar.livsmedelsverket.se/totara/catalog/index.php>
- Livsmedelsverket, 2023b. *Arbetet för att upptäcka och motverka livsmedelsbedrägerier/livsmedelsfusk*. Hämtat från <https://www.livsmedelsverket.se/foretagande-regler-kontroll/sa-kontrolleras-ditt-foretag/livsmedelsfusk>
- Livsmedelverket, 2022. *Tipsa om livsmedelsfusk*. Hämtat från <https://www.livsmedelsverket.se/om-oss/kontakt/tipsa-oss-om-livsmedelsfusk>

- Livsmedelsverket, 2020. *Livsmedelfuskets omfattning och karaktär*. Hämtat från:
<https://www.livsmedelsverket.se/om-oss/publikationer/sok-publikationer/artiklar/2020/1-2020-nr-02-livsmedelfuskets-omfattning-och-karakter>
- Moore, Jeffrey C., John Spink, och Markus Lipp. "Development and Application of a Database of Food Ingredient Fraud and Economically Motivated Adulteration from 1980 to 2010". *Journal of Food Science* 77, nr 4 (2012): R118–26.
<https://doi.org/10.1111/j.1750-3841.2012.02657.x>.
- NBC- News, (2009). *2 face execution over China poison milk scandal*. Hämtat den 10 april 2023 från: <https://www.nbcnews.com/id/wbna28787126>
- Orbe och Theorell, 2016. *Livsmedelsverket Förtroendeundersökning bland konsumenter 2016*. Hämtat
<https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2016/livsmedelsverkets-fortroendeundersokning-bland-konsumenter-2016.pdf>
- Woffinden, B., 2001. *Cover-up*. *The Guardian*. Hämtat från:
<https://www.theguardian.com/education/2001/aug/25/research.highereducation>
- EG 625/2017. *Om offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet för att säkerställa tillämpningen av livsmedels- och foderlagstiftningen och av bestämmelser om djurs hälsa och djurskydd, växtskydd och växtskyddsmedel*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02017R0625-20191214&qid=1603977877899&from=SV>
- EG 1169/2011. *Om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna*.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02011R1169-20180101&qid=1565953644738&from=SV>
- EG 852/2004. *Om livsmedelshygien*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R0852-20210324&qid=1630908224198&from=SV>
- EG 178/2002. *Om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02002R0178-20210526&qid=1646058397299&from=SV>

SFS 2017:900. *Förvaltningslagen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningslag-2017900_sfs-2017-900

SFS 2006:804. *Livsmedelslagen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/livsmedelslag-2006804_sfs-2006-804

SFS 2006:813. *Livsmedelsförordningen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/livsmedelsforordning-2006813_sfs-2006-813

SFS 1974:152. *Regeringsformen*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152

10. Populärvetenskaplig sammanfattning

Livsmedelsfusk är ett problem som har funnits i lång tid inom livsmedelssektorn, och det är ofta ekonomiska motiv som ligger bakom. Fusk med livsmedel är allvarligt eftersom det underminerar förtroendet för våra livsmedel och kan i värsta fall leda till allvarliga konsekvenser för konsumenternas hälsa.

Livsmedelsinspektörer, som är anställda av statliga och kommunala myndigheter, har ansvaret att förebygga och upptäcka bedrägliga och vilseledande förfaranden. Vanligtvis äger dessa förfaranden rum i det dolda, vilket innebär att kontrollerna blir mer påfrestande eftersom det kräver ytterligare resurser för att upptäcka dem.

För att undersöka vilka utmaningar livsmedelsinspektörer inom den kommunala tillsynen stöter på i sin verksamhet och vilka resurser som eventuellt saknas för att bekämpa bedrägeri och vilseledning har denna studie genomförts.

Informationen samlades in genom semistrukturerade intervjuer med livsmedelsinspektörer från en och samma kommunala tillsynsmyndigheten.

Efter avslutad undersökning framkom det att den kommunala tillsynsmyndigheten som studien fokuserade på saknade tillräckliga resurser för att genomföra spaning för att upptäcka oregistrerade livsmedelsverksamheter. Inspektörerna efterfrågade också tydligare kontaktvägar för personlig support från livsmedelsverket vid mer komplexa utredningar.

Det är av betydelse att åtgärda de resultat som framkommit genom studien för att förbättra effektiviteten inom tillsynsverksamheten när det kommer till att upptäcka och stoppa livsmedelsverksamheter som bedriver bedrägliga och vilseledande förfaranden.

11. Tack

Jag vill framföra ett stort tack till min handledare Christopher Malefors för input och pepp!

12. Bilaga

12.1 Intervjuguide

Vad är svårt, Varför är det svårt och hur kan man göra det mindre svårt?

När det kommer till livsmedelsinspektion är det ofta hygienperspektivet som är i fokus men när det kommer till bedrägliga och vilseledande förfaranden behöver man ha ett annat perspektiv som kräver andra typer av metoder för att ta sig an uppgiften. I och med att Bedrägliga och vilseledande förfaranden är något som oftast sker dolt, innebär det att kontrollen blir mer ifrågasättande och krävande på grund av att man behöver gräva djupare. Det handlar sålunda om att se det som inte ska synas, detta innebär att man kommer att behöva avslöja och verifiera sanningshalten i de uppgifterna man kommit över. Exempelvis kan detta leda till friktioner i relationen mellan inspektören och de som är föremål för kontrollen.

Syftet med följande frågor är att ta reda på vilka utmaningar livsmedelsinspektören står inför när det kommer till att avslöja bedrägligt och vilseledande förfarande.

Livsmedelsverket menar att man behöver ha ett annat perspektiv när det kommer till att avslöja bedrägligt och vilseledande förfarande vid kontrollbesöket.

- Skiljer det sig i hur man förbereder sig inför en kontroll där man har ett hygienperspektiv jämfört med ett perspektiv på bedrägligt och vilseledande förfarande?
- Är det möjligt att vid samma kontrolltillfälle ha både ett hygienperspektiv och samtidigt ha ett perspektiv som innebär att man är mer ifrågasättande?
- Vilka problem finns det när det kommer till att skifta mellan de olika perspektiven?

Det ena perspektivet innebär ofta att man önskar att ha en god relation till verksamhetsutövaren medan det andra innebär att man är mer ifrågasättande.

- Hur kan livsmedelsinspektörer bygga upp ett förtroendefullt förhållande med verksamhetsutövare samtidigt som de upprätthåller en kritisk granskning av deras verksamhet?

Ibland kan man behöva få tillträde till rum/platser som man vanligtvis inte tittar på, kanske kan det röra sig om en container på baksidan av livsmedelsföretaget. Det kan även handla om utrymmen som livsmedelföretagaren vill hålla hemliga.

- Hur motiverar man utifrån kontrolluppdraget krav på tillträde till olika utrymmen?
- Är det lätt att få tillgång till de lokaler man vill ha tillträde till?
- Vilka övriga möjligheter finns det att komma åt den dolda verksamheten?

Bedrägliga och vilseledande förfaranden innebär ofta att det finns ekonomiska värden som står på spel om detta avslöjas. Detta innebär att man kan stöta på motstånd av olika slag vid kontrollbesöket.

- Vilka rutiner finns, exempelvis när det kommer till att göra kontrollen tillsammans med en kollega?
- Hur planerar man för det oväntade?
- Hur förbereder man sig på eventuella hot, övertalning eller rent av bestickning?

För att ta reda på om en registrerad eller icke registrerad livsmedelsverksamhet ägnar sig åt bedrägligt och vilseledande förfarande så är man ofta beroende av tips från allmänheten eller annan verksamhet som är granne/konkurrent med livsmedelverksamheten som är föremål för kontroll.

- Hur kan man arbeta för att få in tips och information om verksamheter som vill vara dolda?

- Finns det några risker att ta hänsyn till när det kommer till ovan nämnda typer av tips?

I uppdrag som livsmedelsinspektör så ingår det också att ta reda på verksamheter som inte är registrerade, detta kan innebära ett vist detektivarbete.

- Vilka resurser finns när det gäller att på egenhand ”Utföra ett detektivarbete” exempelvis spana på verksamheter i ett industriområde? Eller få tid över till att kolla igenom köp och säljsidor för att på så sätt upptäcka bedrägliga beteenden?
- Det kan förutom spaning handla om att samarbeta med andra kontrollmyndigheter, hur ser det samarbetet ut?

När ett tips kommit in, eller om man misstänker att det förekommit bedrägligt och vilseledande förfarande inom en viss verksamhet så behöver man vid kontrolltillfället vara objektiv och inte låta förutfattade meningar påverka.

- Finns det omständigheter som kan rucka på objektiviteten, går det att enkelt hålla sinnet fritt från värderingar innan alla fakta är på plats?

När man väl har avslöjat ett bedrägligt och vilseledande förfarande så finns det vissa sanktioner som man kan ta till för att få det att upphöra.

- Vad innebär en rimlig åtgärd?
- Vad kan man uppnå med olika typer av åtgärder, hur resonerar man?
- Vilken typ av sanktion har visat sig ge mest effekt?
- Vilka problem/hinder finns när det kommer till att omhänderta livsmedel?
- Kan det finnas förmildrande omständigheter som gör att man avstår från att förelägga med vite?

Inom tillsynsverksamheten är man skyldig att verka för att brott mot livsmedelslagen beivras, vilket innebär att man lämnar över misstänkta brott till Åklagarmyndigheten eller Polisen.

- Vilka problem finns med att upprätta en åtalsanmälan?
- Drar man sig för att göra en åtalsanmälan, i sådana fall varför?
- Finns ytterligare omständigheter som komplicerar detta? Exempelvis om det finns politiska incitament eller negativa samhällsliga konsekvenser som leder till att man i det längsta drar sig från att göra en åtalsanmälan?

Kunskap och kompetens är grundpelarna varpå den kvalitativa livsmedelskontroller vilar på.

- Vilken typ av kunskap och kompetens är viktig när det kommer till att genomföra kontroller av bedrägligt och vilseledande förfarande?
- Vilken typ av resurs och kompetens saknas inom den kommunala verksamheten för att bättre kunna hantera utmaningar och situationer relaterade till bedrägligt och vilseledande förfarande?

Till sist

- Är det den kommunanställda livsmedelsinspektörens uppgift att ägna sig åt att upptäcka bedrägligt och vilseledande förfarande?
- Kan det finnas andra lösningar, skulle det exempelvis vara bättre med en kontrollmyndighet på riksnivå som tar på sig detta ansvar?
- Finns det något övrigt att tillägga?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag ger härmed min tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.